

Марина ДАНИЛОВСКА

РОДОВИОТ ИДЕНТИТЕТ ВО НАРАТИВОТ НА ИСАКУ

Анстракт: Во трудот ќе се осврнеме на претставувањето на родовиот идентитет во прозното творештво на Мурат Исаку. Ќе посочиме дека културата е таа која ги наметнува разликите во однос на родот, ја создава дистинкцијата на машко/женско на која човекот се придржува. Така жената добива за неа специфични задолженија на кои молчаливо им се потчинува. Перцепцијата и вреднувањето на жената се движи во овие граници на дејствување. Во романите на Исаку ги издвојуваме традиционалните обрасци на родовата идентификација, каде ликовите, и машки и женски, функционираат во рамките на воспоставените вреднувања на родовата идентификација. Нив ги сретнуваме во улога на мајка, татко, деца, улога на семејни луѓе, кои ги почитуваат општествените правила, но се среќаваме и со ликови кои и покрај сè ги кришат истите тие правила.

Клучни зборови: пол, род, жена, наратив, писател.

Во овој труд ќе се обидеме да одговориме на прашањето дали биолошките разлики меѓу половите придонесуваат за културолошките разлики поврзани со полот? Разликите меѓу половите не се биолошки определени, туку тие се создадени заради влијанието на културата врз нив. Биолошкиот пол означува нешто што сме го стекнале со самото раѓање. Но разликите постојат помеѓу полот како биологија и родот како културно поимање на истиот. Всушност, културата е таа која ја конструира родовата припадност. Од друга страна пак „половите идентитети претставуваат сфаќања што ги имаме самите за себе како машки или женски... Момчињата главно се однесуваат на начини кои нивната култура ги одредува како „мажествени“, а девојчињата на начини одредени како „женствени“^{xi}. Влијанието на културата се огледува во тоа што таа на двата рода им припишува различни социо-културни улоги, притоа мажот е умот/разумот, а жената е чувството/емоцијата. Мета Спенсер во својот есеј „Пол: биолошки факти“ ќе истакне дека: „Штом еднаш ќе се стекне, родовиот идентитет речиси никогаш не се менува. Но родовите улоги можат да се менуваат, бидејќи тие не се ништо друго туку општествени договори... Полот е факт. Родовиот идентитет е убедување.“^{xi} (подвлекла: Даниловска). Кај Спенсер наоѓаме само потврда на размислата дека полот го добиваме со раѓање, а родот е културна конструкција.

А секој обид за влијание или пак за отфрлање на факторите коишто влијаат врз формирањето на родовите разлики наидува на пречки или пак се отфрла, како од страна на мажот така и од страна на општеството. Ненси Хартсоп, во својот есеј „Фуко за моќта: теорија за жените?“^{xi} ќе напомене додека женскиот пол ѝ припаѓа само на природата, додека машкиот пол ѝ припаѓа на културата и претставува нејзин субјект. Од друга страна пак, Леви - Строс размислува дека „мажите се протагонисти на еден културен

процес, бидејќи тие социјално ја одредуваат жената“. Вака дефинираната машкост според Леви – Строс станала субјект на културата, а со самото тоа мажот ја добива моќта социјално да го одреди Другиот – женскиот род.^{xi} Поради сето ова примарната функција на жената е во домот и во можноста да го продолжи животот преку чинот на раѓањето.

Во едно свое истражување Кевин Мос наведува дека во културата на Балканот жената е „вреќа за носење на работите“. Нивното движење е ограничено само во кругот на семејството каде што ги извршуваат домашните работи и ги одгледуваат децата. Оттука произлегува и размислата дека основна задача на жената е да го поддржува мажот и да ги извршува семејните обврски, а мажот има задача да создава, тој е гласниот. Ако некој од нив се однесува поинаку тогаш ќе се соочи со озборување од страна на средината во којашто живее: „Од друга страна не ме поштедуваа ни мене јадниот, оти според нив не се покажав како маж, не ги поседував тие машки одлики оти не ја имав ставено жената под свое владеење, не ѝ ги имав покажано забите, не ја имав скршено од ќотек.“^{xi} (Исаку, 2007А: 49-50)

Видовме дека половоста е таа која ги определува односите маж - жена како однос на авторитет-потчинетост: „на жената и недостасува индивидуалноста, бидејќи живее и размислува со главата на мажот“^{xi} или онака како што сака мажот (Исаку, 2007Б: 141, прев. Даниловска), но, денес со брзиот развој на општествата се менува и статусот кој го ужива жената во средината во којашто опстојува. Ако во патријархалното општество таа го заземаше просторот на домот, во современото општество на жената ѝ е дозволено да излезе од тој простор, да се образува и да дејствува во секојдневниот, па дури и во политичкиот живот.

Во романите *Gërsheta*, *Unaza e djerrinës*, *Sheshtina*, *Banesa në katin e tretë*, *Etje*, *Plagët*, *Fatprerët*, на Исаку се среќаваме со традиционалните обрасци на родовата идентификација, а ликовите, и машки и женски, функционираат во рамките на воспоставените вреднувања на родовата идентификација. Тие се јавуваат во улога на мајка, татко, деца, улога на семејни луѓе, кои ги почитуваат општествените правила, но се среќаваме и со ликови кои и покрај сè ги кршат тие правила.

Во овој наратив жената е претставена како сопруга, мајка, како готвачка во домот и хранителка, но и како затвореничка во истиот тој дом во чии рамки се одредува нејзиното движење и нејзината активност, но жената ни е претставена и како заводничка, како жена која има право на сопствен избор и на образование.

Во прозниот дискурс на Исаку сопругата е претставена како тивка, молчалива, покорна. Мајчинството доминира во најголем дел од избраните романи. Мајката е чувар на семејството, таа бдее над својата рожба и се грижи децата да имаат спокоен сон. Во романот „*Plagët*“ („Рани“) тоа е Ариффе, мајката на Ѓата и Лека. На оваа албанска жена по свирепото убиство на синот единец и останува скршено нејзиното срце. Таа го проколнува оној кој го сторил тоа злодело, оној кој одзел нечиј живот: „Не колне таа само за откорнатото семе, туку и за среќата на луѓето од Шара.“ (Исаку, 2005: 271) Во романот „Несреќници“ („*Fatprerët*“) мајката ја гледаме низ сеќавањата на главниот јунак Мале

Прека за неа: „Мирисот на нејзините раце го чувствував во лебот. Колку многу ги сакав, кога бев мало дете сакав да заспивам во тие нејзини раце. А нејзиното присуство како меко и топло светло зрачеше во нашата мала куќа...” (Исаку, 2007Б: 84, прев. Даниловска).

Овие женски ликови егзистираат во просторот на домот, во просторот кој како да е наменет за нив, а грижата за најмилите и нивното прехранување како да ѝ се предодредени. Во едни такви сеќавања живее и мајката на Мале во романот „Несреќници“ („Fatprerët“): „По цела ноќ готвеше во кујната... на разденување ни оставаше по едно парче леб до нашите глави, но и малку урда и по една чаша матеница, а потоа сама, со цицалчето на градите или на рамо, тивко се губеше по дивата козја патека за да стаса пред изгрејсонце на работа во Шала.“ (Исаку, 2007Б: 84, прев. Даниловска).

Вниманието за задржување на женската чест пред стапувањето во бракот ја согледуваме во прозниот дискурс на Исаку, особено во неговиот роман „Plagët“ („Рани“), кога таткото на Ѓата не се грижи само да ја одмазди смртта на неговиот син единец туку се грижи и за довардувањето на честа на својата ќерка: „Некако раната за син му и сомнежот за ќерка му не го оставаа на мира. Првиот требаше да го одмазди, а за девојката требаше да внимава за да остане чиста како пламен.“ (Исаку, 2005: 21, прев. Даниловска)

На секој обид на женскиот пол да излезе надвор од наметнатите стереотипни улоги се гледа со презир, или пак тој обид се казнува. Таквата незаслужена казна упатена врз женскиот род ја согледуваме во расказот „Pritja mbas megjes“ („Дома покрај границата“) од Исаку, објавен во збирката раскази „Unaza e djerrinë“ („Прстен во пустелијата“), каде се соочуваме со машката љубомора на Шабан кон својата сопруга Неџмие, која во текот на брачниот живот се вљубува во друг маж, во Љатиф. Неџмие решава, и покрај тоа што знае дека ќе биде осудена, да го напушти домот, но со себе сака да го земе и детето. Шабан, за да го спречи кршењето на традиционалниот морал извршува злостор врз жената.

Во романите и расказите на Мурат Исаку убавината на жената е причина за многу зла. Во романот „Plagët“ („Рани“) претставени ни се конфликтните ситуации предизвикани поради убавината на жената, на Ѓата. Во романот „Fatprerët“ („Несреќници“) возбудуваат љубовните копнежи на мажот кон саканата која ја изгубил во една трагична сообраќајна несреќа. Во романот „Banesa nëkatin e tretë“ („Станот на третиот кат“) авторот ни ја претставува патријархално воспитаната Хасие, сопругата на Реџеп Кроси, професор по албански јазик и литература. Во романот „Etje“ („Жед“) претставена ни е богатата убавица Кулумрије. Во нејзината убавина се вљубуваат сиромашниот Дритан, хендикепираниот но богат Салах Туџари и италијанскиот војник. Сепак, на крајот на романот Кулумрије заради материјална сигурност решава да се омажи за Салах.

Одлуката за тоа со кого ќе се сврши и ожени детето, во случајов синот, ја носи родителот во романот „Несреќници“ („Fatprerët“) на Исаку. Мале Прока не може да ја заборава својата голема љубов, девојката Мореја која трагично го загубила својот живот, но неговите родители не го прашуваат за неговите чувства, па додека е тој во затвор,

договараат свршувачка. Мале се чувствува тажно и неспокојно кога неговиот татко му ја носи веста за свршувачката со Прона: „Тогаш кога татко ми спомена за свршувачката со неа, се натажив оти срцето сè уште ми биеше за Мореја, за девојката од градот со река.“^{xi} (Исаку, 2007Б: 119, прев. Даниловска). Не му преостанува ништо друго освен да се оддаде на длабоките размислувања, па дури на себеобвинувањето за тоа дека ќе ја направи несреќна девојката со која ќе треба да го помине животот: „Среќата на Прона, ќерката на Шериф Кроси, ја чувствувам длабоко во душата... Ех, сирота девојка, верена е без да е вљубен некој во неа... Ех, ова не е среќа, а таа е како суво дрво ставено среде град.“^{xi} (Исаку, 2007Б: 120, прев. Даниловска). Оваа девојка е вљубена во него, но чувствува дека не може да ѝ биде возвратена љубовта, па затоа е тажна: „Прона чувствуваше дека и кога телото ќе ѝ скапува на гробиштата, во нејзиното срце ќе биде сè уште испишано името на Мале.“^{xi} (Исаку, 2007Б: 115, прев. Даниловска). Таа во оваа длабока болка која ѝ рие во длабочината на душата ќе ја повика мајка ѝ: „Остави ме мајко да умрам во твоите прегратки. Мојот гроб отвори го на врвот од највисокиот рид за да можам да го гледам Мале. Мајко излези на крајот на бавчата крај црвената цреша и моли се на Бога за твојата невеста без дувак!“^{xi} (Исаку, 2007Б: 115, прев. Даниловска). Затоа Мале посакувал оваа прекрасна девојка да можела да се омажи за маж кој бескрајно ќе ја љуби, но тој знае дека традицијата не го дозволува тоа. Во романот „Станот на третиот спрат“ („Banesa nëkatin e tretë“) Халит Кроси е тој кој договара брак за неговата ќерка Хана, без воопшто да ја праша дали и таа го сака тоа: „На мојата кутра сестра не ѝ остана време ниту воздух да подише... а веќе еден ден без да ја праша татко ја вери во селото...“^{xi} (Исаку, 2007А: 48, прев. Даниловска)

Ќе заклучиме дека културата е таа која влијае врз формирањето на разликите во половите улоги, а не биологијата. Разликите засновани на родот влијаат и врз создавањето на идентитетот на единката. Роси Брадиоти ќе нагласи дека „идентитетите не се фиксирани, однапред одредени, туку нив ги произведуваат силите на коишто тие им се потчинети и во чиј однос тие ја потврдуваат својата субјективност.“^{xi} Но, денес мажите и жените успешно се спротивставуваат на овие стереотипи.

Стереотипното претставување на жените во романескното писмо се огледува и преку сè помалата застапеност на жените како главни ликови, а освен тоа тие мошне често се претставени како беспомошни и пасивни, како жени кои имаат потреба од маж кој ќе се грижи за нив. Но, овие стереотипни претставувања на женските ликови во поновите изданија сè повеќе се намалуваат, особено во женското писмо.

Користена литература

- азбучен редослед -

- Ахмед, Лејла. (2002). *Жената и родот во исламот (Историски корени на една модерна дебата)*. Скопје: Слово.
- Батлер, Џудит. (2002). *Проблеми со родот*. Скопје: Евро-Балкан Пресс.
- Бахтин, Михаил. (1989). *О роману*. Београд: Нолит.
- Брадиоти Роси, (2002). *Номадски субјекти*. Скопје: Македонска книга.
- Грос, Елизабет. (2002). *Недофатни тела*. Скопје: Македонска книга.
- Де Бовоар, Симон. (1989), *Вториот пол I и II*. Скопје: Наша книга.
- Иригаре, Лис. (2002). *Спекулум на другата жена*. Скопје: Еуро Балкан.
- Клифорд, Гирц. (2007). *Толкување на културите*. Скопје: Магор.
- Колозова, Катерина. (2002). *Зборник на истражувања од областа на родовите студии*. Скопје: ЕУРОБАЛКАН.
- Кундера, Милан. (1990). *Уметноста на романот*. Скопје: Култура.
- Лотман М., Јуриј. (2005). *Структурата на уметничкиот текст*. Скопје: Македонска реч.
- Спенсер, Мета. (2007). *Пол: биолошки факти. Социологијата и родот (мажите и жените во современото општество)*. Приредувач: Хасан Јашари. Скопје: Евро Балкан Пресс, енора.
- Хјуц, М., Кохлер, К., Зенден, Џ.В. (2007). *Пол, род и социјални разлики. Социологијата и родот (мажите и жените во современото општество), Теории на другоста*. Скопје: Евро Балкан Пресс, Менора.

- абecedен редослед -

- Arsić, Branka. (2000). *Teloknjige i značenje žene*. Beograd: Centar za ženske studije.
- Biti, Vladimir. (1989). *Pripitomljavanje Drugog*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- Burdje, Pjer. (2001). *Vladavina muškaraca*. Podgorica: CID.
- Showalter, E. (1985). *Feminist criticism: Essays on women, literature, theory*. New York: Pantheon.

- електронски извори -

- Vasiljević, Lidija. Feminističke kritike pitanje braka, porodice i roditeljstva, на <http://pescanik.net/wp-content/PDF/5lidija.pdf>
- Hartsok, Nensi. Fuko o moći: teorijazažene, на <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-1/283-fuko-o-moci-teorija-za-zene>
- Белетристичка литература

- **абecedен редослед** -

- Isaku, Murat. (1978). *Gërshet*. Prishtina..
- Isaku, Murat. (1971). *Unaza e djerrinës*. Prishtina.
- Isaku, Murat. (1982). *Sheshtina*. Skopje.
- Isaku, Murat. (2007A). *Banesanëkatën e tretë*. Shkup: Klubi Letrar 94.
- Isaku, Murat. (1982). *Etje*. Prishtina.
- Isaku, Murat. (2005). *Plagët*. Shkup: Klubi Letrar 94,.
- Isaku, Murat. (2007B). *Fatprerët*. Shkup: Klubi Letrar 94,.
- Mehmeti, Kim. (1998). *Fshati e fëmijëve të mallkuar*. Tetovë: FI&GA.
- Starova, Luan. (1995). *Librat e babait*. Shkup: Njësia Punonjëse „FLAKA“.